

Виконавська інтерпретація оперних вокальних жанрів у процесі вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва

Алла Соколова,
доктор педагогічних наук, доцент,

Діана Бахова,
магістр,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

На сучасному етапі розвитку українського суспільства найактуальнішим постає питання формування у підростаючого покоління цілісного світогляду на засадах ціннісних художньо-естетичних орієнтацій, що сприятимуть творчій самореалізації та художньому самовираженню особистості впродовж життя.

Державним стандартом базової середньої освіти визначено вимоги до культурних компетентностей у мистецькій галузі та комплекс музичних компетенцій (інтерпретаційні, виконавські, творчі), якими мають оволодіти здобувачі шкільної освіти. У контексті окресленої проблеми за результатами навчання учні повинні вміти аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати художні образи, «розвивати власну емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання» мистецтва та створення музичних художніх образів засобами різноманітної виконавської діяльності [2, с.261].

У зв'язку з цим підвищується значущість учителя музичного мистецтва, зростають вимоги до його професійної підготовки, сформованості навичок

створення власної інтерпретації музичних творів, «ретрансляції» духовних цінностей засобами власної вокальної майстерності. Співацький голос є одним з найдоступніших й естетично-емоційних інструментів у діяльності педагога-музиканта. Його звучання, співзвучне звучанню голосу сприймаючого, забарвлене правдивими до художнього образу різноманітними виразно-тембральними фарбами, сприяє формуванню та розвитку художньо-образного мислення, емоційно-чуттєвої сфери учнів, мотивує до її виявлення у власній творчій виконавській діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій засвідчив значний інтерес вчених до окресленої проблеми. У науковій літературі накопичено певний обсяг знань з питань розвитку співацького голосу: Л. Гринь, Ю. Данільчишин, Л. Дмитрієв, Е. Лаврова та інші. Проблеми формування вокальних навичок, вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва знайшли висвітлення в працях О. Козій, В. Кузьмичової, І. Куліковської, З. Ткаченко, Л. Тоцької, Т. Хоролець, Чжу Цзюньцяо та інших.

Вокально-педагогічна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва була предметом дослідження Л. Василенко, Гу Цзін, Е. Макарової, О. Маруфенко, Н. Овчаренко, А. Соколової, В. Яковенко та інших. Л. Василенко, М. Колос, Я. Кушка, О. Прядко, Чуньпен Лі, Яо Ямін та інші розглядали методичні аспекти вокальної підготовки.

Дана проблема аналізувалася і сучасними мистецтвознавцями. Так, Л. Мухіною на підґрунті аналізу оперного мистецтва європейських композиторів схарактеризовано розвиток українського вокального виконавства кінця XIX — початку XX ст. та специфіку оперно-вокальної творчості видатних вітчизняних співаків (С. Крушельницької, М. Менцинського, О. Мишуги, І. Стешенка). А. Помпеевою досліджено вокальну стилістику опер малої форми кінця XIX — XX століть та узагальнено методологічні засади вивчення опери у триєдності «музика — театр — сольний спів».

Певний інтерес представляють дослідження Чжан Мяо (історико-теоретичний аспект сутності оперного стилю, роль оперного виконавця-вокаліста), Чжан Кай (жанрово-естетичні передумови інтерпретації оперного образу); Ж. Закрасняна, І. Назаров, А. Шило та інші (творча інтерпретація оперних партій у досвіді видатних співаків).

Проте, проблеми інтерпретування та виконання окремих номерів оперних творів у процесі вокальної підготовки вчителів музичного мистецтва не знайшли висвітлення у науковій літературі.

Мета статті полягає у визначенні особливостей створення майбутніми вчителями музичного мистецтва інтерпретації оперних вокальних жанрів у процесі вокальної підготовки

Вивчення та аналіз наукової педагогічної та мистецтвознавчої літератури дозволяє стверджувати, що вокальне зростання майбутніх учителів музичного мистецтва, оволодіння ними професійними знаннями та вміннями відбувається

на засадах опанування різними жанрами вокальної музики. Серед них значне місце посідають вокальні жанри дивовижного, сповненого різними історичними, життєво-емоційними (драматичними, ліричними, любовними) подіями оперного мистецтва.

Як зазначає дописувач Української музичної енциклопедії І. Сікорська, «Опера (італ. від однойм. лат. — праця, твір) — синтетичний жанр музично-театрального мистецтва, зміст якого втілюється у сценічних музично-поетичних образах, головно за допомогою вокальної музики в супроводі симфонічного оркестру. В опері завдяки наскрізній музичній драматургії поєднується: вокальна та інструментальна музика, сценічна дія (акторська гра, міміка), образотворче мистецтво (декорації, костюми), часто й хореографія» [9, с. 429]. В енциклопедичному музичному словникові окреслений термін визначається як «вид синтетичного мистецтва; художній твір, зміст якого втілюється в сценічних музично-поетичних образах» [12, с.189].

Досліджуючи дану дефініцію в культурологічному, мистецтвознавчому аспекті Л. Мухіна розглядає її як «музично-драматичний твір, заснований на синтезі музики, слова і драми, що виробляє унікальну цілісність, здатну стати універсальним виразником людської культури і розкрити потенціал людини як суб'єкта» [6, с. 27].

Головним виразником ідей в цьому синтезі музики, театру й драми та їх режисерського втілення є оперний співак, діяння якого на оперній сцені слугують створенню достовірних, яскравих художніх образів. Саме завдяки його виконавській майстерності розкриваються характери, думки, почуття, емоції героїв, створюються їхні долі, що на думку Л. Мухіної, виступає «центром усього синтезу художніх відносин в опері» [6, с. 31].

З огляду на вищезазначене, включення до репертуару навчальної роботи в класі постановки голосу сольних номерів з опер відіграє дієву роль у професійному зростанні майбутнього вчителя музичного

мистецтва, формуванні його інтерпретаційних компетенцій, розвитку емоційної та артистичної культури.

Дописувачі енциклопедично-довідкової літератури виокремлюють жанри (номери) оперної музики. Серед номерів сольного співу: арія, аріозо, каватина, пісня [9, с. 429; 12, с.189], які широко використовуються у вокально-педагогічному процесі факультетів мистецького спрямування. Арія, як зазначає О. Литвинова — це «жанр сольної вокальної музики... Завершений за будовою епізод (номер) в опері... Узагальнює невеликий етап драматургії твору, розкриває емоційний стан героя. У мелодиці найрізноманітніших за змістом арій переважають кантиленні риси, домінує принцип контрасту сколюючого голосу і супроводу. Відповідно до художніх пошуків часу, естетики оперних реформ, особливостей втілення образного змісту, збагачення емоційно-психологічної палітри музичних композицій відбувалися зміни і в будові арії. Її форма еволюціонувала від простої куплетної до складної багаточастної форми з наскрізним симфонічним розвитком» [8, с. 88]. Л. Хіврич визначає аріозо як «(італ. *arioso* букв. подібно до арії) — невеликий за масштабом номер в опері, ...своєрідна «поширена репліка» в діалозі, що має розімкнену, вільну структуру і входить в наскрізну дію. Мелодика — виразно-декламаційна, часом напівречитативна» [8, с. 88].

У процесі вивчення особливостей формування виконавської інтерпретації вокальних номерів в оперних творах у полі нашого зору перебували наукові доробки С. Горбенка, Є. Гуценка, Н. Корихалової, Г. Падалки, І. Полубояриної, О. Рудницької щодо сутності, складових компонентів музичної інтерпретації. Під інтерпретацією розуміємо «створення художньо самостійної виконавської версії музичного твору через суб'єктивне усвідомлення виконавцем об'єктивної композиторської інформації, художньо-змістової сутності музичного твору з подальшим втіленням його у власному виконанні» [1, с.10].

Умовно виокремлюючи послідовні етапи створення творчої інтерпретації, дослідники пов'язують початкову роботу над музичним твором з проведенням поглибленого аналізу епохи його створення, поглядів композитора, особливостей його музичної мови тощо. Проте, вважаємо, що крім того, виконання вокального номеру з опери вимагає від студента обов'язкового знання історичного періоду, що знайшов відображення в опері. Підґрунтям творчої інтерпретації (створення достовірного образу) слугує знайомство з оригінальним літературним твором, лібрето, партитурою опери, загальне вивчення персонажу. Студент повинен знати зміст своєї оперної партії в цілому, усвідомлювати місце твору що виконується в загальній драматургії опери.

Як зазначають науковці, формуванню вокальної інтерпретації слугує не тільки точне відтворення нотного тексту, що надав композитор, але й усвідомлення підтексту, який «передає специфічний настрій музичної композиції» [5, с.251]. Погоджуючись з такою думкою, зазначимо, що опанування окремого номеру з опери вимагає від студента-виконавця розуміння сутності всіх тих подій, що відбувалися та психологічних і емоційних станів свого героя/героїні за змістом.

Створення власної інтерпретації оперного номеру вимагає від виконавця не тільки «вживання» в художній образ безпосередньо цього номеру. Студент повинен знайти такі музично-виразні, артистичні засоби, які б дозволили йому «вжитися» у даний персонаж, розкрити його цілісний образ і змістовно-драматургічну роль в опері.

Технічні труднощі опанування студентом музичного матеріалу окремого номеру з опери передбачають розгорнутої переробки музичних (інтонаційних, ритмічних, темпових, штрихових), співочих (дихання, звукоутворення, артикуляції, дикції) та драматургічних (фразування, кульмінації тощо) компонентів. На нашу думку, відтворенню яскравого художнього образу окремого номеру з опери, розкриттю

його правдивого змісту, передачі певних почуттів, емоційного стану сприятиме фрагментарне знайомство студента з особливостями музичної та співочої мови інших вокальних номерів свого героя/героїні в опері.

Оволодіння студентом технічною стороною музичного матеріалу відбувається у тісному зв'язку з його художньою складовою та виконавськими прийомами. Готовність студента до концертного виконання знаходить свій вияв у сталій сформованості виконавського плану та правдивому відтворенні художніх емоцій, якими сповнений герой/героїня в даному вокальному номері опери. Значну роль у презентації власної творчої інтерпретації студентом окремого номеру з опери, на нашу думку, відіграє наявність акторських якостей, уміння саме в даному музичному матеріалі за допомогою перевтілення та емпатійного переживання (поведінка на сцені, сценічні рухи, міміка, жести тощо) відтворити не тільки художній образ цього номеру, а й загальний художній образ героя/героїні опери.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що створення студентом інтерпретації вокального номеру оперного твору є складним та багатограним процесом. Інтерпретація окремого вокального номеру з опери спирається не тільки на рівень технічної, акторської майстерності студента, а й на ґрунтовне «вживання» в художній образ, самопізнання себе в ньому та усвідомлення змістовної ролі персонажу в загальній драматургії опери. Досконалому створенню інтерпретації окремих оперних вокальних жанрів у процесі вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва сприятимуть: ґрунтовне вивчення першооснови — історичних подій, що знайшли відображення у змісті музичного твору, знайомство з оригінальним літературним твором, лібрето, із загальною партитурою опери та провідними вокальними партіями свого героя/героїні; розвиток акторської майстерності (уміння в окремому вокальному номері за

допомогою переконливості, драматичної виразності відтворити цілісний художній образ музичної драматургії).

Література

1. *Бахова Д.* Інтерпретація як науково-педагогічна проблема. Час мистецької освіти «Мистецька освіта в особистісному розвитку й професійній творчості»: зб. статей ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (20-21 травня 2021 р.); за заг. ред. В.В. Фоміна. Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2021. С. 3-10.

2. *Державний стандарт базової середньої освіти.* URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-zatverdiv-derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti-reforma-nova-ukrayinska-shkola-prodovzhitsya-u-5-9-klasah> (дата звернення 03.09.2021)

3. *Джан Бибо.* Слово как символ в композиторской концептуализации музыкальной поэтики // Проблемы современности: культура, мистецтво, педагогіка: зб. наукових праць. Луганськ: Луган. Держ. ін-т мистецтв та культури, 2007. Вип. 8. С. 34-44.

4. *Катерноза С.* Проблеми в оперному мистецтві. URL: <http://vybor.ua/video/kultura/problemy-v-opernom-iskusstve.html> (дата звернення 30.08.2021)

5. *Кун Цзівей.* Музична інтерпретація як прояв творчого самовираження // Вісник національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2020. №3. С.250-254.

6. *Мухіна Л.П.* Українське вокальне виконавство у контексті європейської оперно-вокальної культури кінця ХІХ — початку ХХ століття: дис. ... д-ра філос.: 025 — Музичне мистецтво. 2021. 232 с.

7. *Помпеева А.Ю.* Вокальна стилістика у європейській опері малої форми кінця ХІХ — ХХ століть: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 — Музичне мистецтво. Харків, 2017. 21 с.

8. *Українська музична енциклопедія.* К., 2006. Т. 1. 693 с. URL: <https://drive>.

google.com/file/d/1X4GbekeE9sANlI3FkD45NsDcjjt9L5BC/view (дата звернення 30.08.2021).

9. *Українська музична енциклопедія*. К. 2016. Т. 4. 693 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1PHaCDgC_S5VRqIm6bdIxXvTCDIjSnqr1/view (дата звернення 30.08.2021).

10. *Чжан Мяо* Вокально-виконавські чинники оперного стилю: інтонаційно-мелодійна типологія : дис. ... канд. мистецт-

вознавства : спец. 17.00.03 — Музыкальное искусство. Одеса, 2019. 194 с.

11. *Чжи Инь* Оперная концепция как единство словесной и музыкальной интерпретации художественной идеи. Музичне мистецтво і культура // *Наук. вісник ОДМА імені А. В. Нежданової*. 2012. Вип. 17. С. 308–316.

12. *Энциклопедический музыкальный словарь* / сост. Б.С. Штейнпресс, И.М. Ямпольский. Москва : Сов. энциклопедия, 1966. 631 с.

05.11.2021

Відомості про авторів:

Соколова Алла Вікторівна — доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії і методики мистецької освіти та вокально-хорової підготовки вчителя; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; e-mail: a.sokolova.a2017@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0284-7320>

Бахова Діана — магістрант факультету мистецтв Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна; e-mail: bahova1996@gmail.com